

Олексій Гібадулін

аспірант кафедри економічної політики та менеджменту
ХРІДУ НАДУ при Президентові України
ORCID ID: 0000-0002-8574-7941

ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВОЇ СФЕРИ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу теоретично-методологічних аспектів державного регулювання інноваційного розвитку торгово-промислової сфери економіки України. Доведено, що стратегічні інтереси України вимагають усвідомлення, що сталий розвиток економіки, в умовах глобальних світових змін, можна досягти лише розвиваючи високотехнологічні галузі промисловості. Детально розглянуто вимоги, що висувуються до продуктів підприємств торгово-промислової сфери. Визначено, що на сучасному етапі розвитку економіки необхідно вирішити такі завдання як удосконалення та корегування технологічних процесів, адаптація продукції до вимог зовнішніх ринків, так і зміни та удосконалення системи державного регулювання інноваційним розвитком.

Ключові слова: державне регулювання інноваційного розвитку; механізми державного регулювання; інновації; інноваційний розвиток; торгово-промислова сфера; розвиток торгово-промислової сфери.

Oleksii Gibadullin

PhD student of Economic Policy and Management Department,
the KRIPA NAPA under the President of Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-8574-7941

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF STATE REGULATION OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF COMMERCIAL AND INDUSTRIAL SPHERE OF UKRAINE

Problem statement. The modern conditions of the global environment require domestic producers to maximize the effectiveness of utilizing all types of resources, increase the operational efficiency of production processes, and create knowledge-intensive and competitive products. Therefore, it is important to consider issues related to the theoretical and methodological aspects of the state regulation of innovative development of the commercial and industrial sphere of Ukraine.

Recent research and publications analysis. The question of practical application of these theories to enterprises of commercial and industrial sphere of the economy of Ukraine remains open. Domestic enterprises are just beginning to think about the issues of achieving competitiveness through the development of innovation potential.

Highlighting previously unsettled parts of the general problem consists in determining the theoretical and methodological aspects of the state regulation of innovative development of the commercial and industrial sphere of the Ukrainian economy, identification of the conceptual apparatus relating to innovations and innovative development for the commercial and industrial sphere of the economy of Ukraine.

Paper main body. A characteristic feature of the current stage of development of commercial and industrial groups is their diversified orientation, which makes it possible to quickly respond to changes in market conditions. At the same time, despite a steady trend towards diversification of activities, there has been observed creation and operation of commercial and industrial groups with strong specialization. We are talking, first of all, about the formation of commercial and industrial groups based on technologically related enterprises. Ukraine's strategic interests require the awareness of the fact that sustainable economic development in the global change context can be achieved only by developing high-tech industries.

Based on the experience of economically developed countries, it is recognized that the competitiveness of enterprises is directly related to innovation. The competitive advantage is given to those market players who are at the forefront of using innovations. At the present stage of economic development it is necessary to solve such tasks as improvement and adjustment of technological processes, adaptation of products to the requirements of foreign markets, and changes and improvements in the system of the state regulation of innovative development.

Conclusions of the research and prospects for further studies. After analyzing the legal framework and being guided by the provisions of the Commercial Code, commercial and industrial enterprises were defined in a more detailed way as enterprises operating in highly competitive conditions of long trade chains, largely dependent on demand not only in their basic market, but also in the markets of their customers. The requirements for the products produced by commercial and industrial enterprises were considered more thoroughly.

Key words: state regulation of innovative development; mechanisms of state regulation; innovations; innovative development; commercial and industrial sphere; development of commercial and industrial sphere.

Постановка проблеми

Сучасні умови глобального середовища вимагають від вітчизняного виробника максимізувати ефективність використання всіх видів ресурсів, підвищувати операційну ефективність виробничого процесу, створювати наукоємний та конкурентоспроможний продукт. Щоб зрозуміти яким чином може функціонувати та розвиватися торгово-промислова сфера, важливо розглянути питання пов'язані з теоретично-методологічними аспектами державного регулювання інноваційного розвитку торгово-промислової сфери економіки України.

Сучасний стан функціонування механізмів державного регулювання щодо підприємств торгово-промислової сфери економіки України показує практично повну відсутність уваги з боку держави до підприємств цієї значущої сфери. Прийнята досі точка зору описує подібні підприємства в структурах існуючої класифікації галузей та не розглядає торгово-промислову сферу, як окрему, досить значущу одиницю економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблема функціонування та розвитку торгово-промислової сфери економіки була і є предметом дослідження багатьох вітчизняних та закордонних вчених-економістів:

Є. Борисов, С. Гаркавенко, Т. Забазнова, О. Крушельницька, Є. Попкова, І. Токарева, Ф. Котлер, Ж. Ламбен, Д. Лихтенталь та багатьох інших. Існуюча система класифікації сфер та галузей народного господарства не дає чіткого визначення торгово-промислової сфери економіки, особливостей роботи підприємств, що входять в цю доволі широку сферу, та важливу для економіки України сферу (одичні контракти у торгово-промисловій сфері мають величини від ста тисяч до десятків (інколи – сотень), або мільйонів доларів США).

Теорія інновації, та інноваційного розвитку присвятили свої праці Р. Аккоф, В. Аньшин, А. Аскарова, В. Бранчєєв, Л. Водачек, Л. Гохберг, А. Дагаєв, С. Ільєнкова, Ф. Никсон, С. Онишко, М. Портер, Б. Санто, Б. Твісс, А. Томпсон, Й. Шумпетер С. Ягудін та багато інших. Незважаючи на вагомий внесок науковців у теорію інновацій та інноваційного розвитку, досі залишається відкритим питання практичного застосування цих теорій для підприємств торгово-промислової сфери економіки України. Вітчизняні підприємства тільки починають замислюватись над питаннями досягнення конкурентоспроможності через розвиток інноваційного потенціалу.

Мета

Метою статті є визначення теоретично-методологічних аспектів державного регулювання інноваційного розвитку торгово-промислової сфери економіки України, визначення поняття торгово-промислової сфери економіки, ідентифікація понятійного апарату щодо питання інновацій та інноваційного розвитку для торгово-промислової сфери економіки України.

Виклад основного матеріалу

Наприкінці XIX століття у провідних розвинених країнах, для великих виробників досить гостро постало питання наявності достатньої ресурсної бази виробництва та посилилась конкурентна боротьба, що потягнула

за собою потребу у жорсткому контролі над каналами збуту. Виникає поняття виробництво засобів виробництва, виробництво та постачання матеріальних ресурсів. Одночасно з товарним виробництвом виникає поняття ринок – система обмінних відносин між виробником та споживачем, через систему купівлі-продажу на основі вільного ціноутворення. З'явилися перші об'єднання банківського та промислового капіталу, відокремилась окрема категорія дочірніх підприємств, що зосереджувалася на збуті продукції. Почали формуватись перші поняття про ринок продуктів для бізнесу, або ринок промислової сфери чи, іншими словами – ринок засобів виробництва.

У подальшому, протягом XX століття цей процес набув активного розвитку та відображався у різноманітних формах. Однією з основних форм відповіді на виклики змін стали промислово-фінансові групи – об'єднання виробничих і торгових підприємств з кредитно-банківськими установами, що трансформувалися у великі багатогалузеві господарські системи зі спільною економічною стратегією та внутрішнім товарообігом та торгово-промислові групи, як їх особлива форма, в якій співпраця учасників зводиться здебільше до кооперації в постачальницько – збутовій сфері та прагненні якомога ефективніше контролювати канали збуту.

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується постійними змінами, які стали не тільки постійними, а і всюди проникаючими. Більш того, зростає їх швидкість, чому сприяє, перш за все, стрімкість технічного прогресу і конкуренції. Життєві цикли товарів вимірюються тепер не протягом років, а місяцями. Скоротилися не тільки життєві цикли товарів і послуг, а й відведений час для розробки нових товарів і виходу з ними на ринок. Сьогодні компанії повинні діяти швидко, інакше вони не зможуть діяти взагалі. Характерною рисою сучасного етапу розвитку торгово-промислових груп є їх багатогалузева спрямованість, що дозволяє оперативно реагувати на зміни ринкової кон'юнктури. Разом з тим, незважаючи на стійку тенденцію до диверсифікації діяльності, спостерігається створення і функціонування торгово-промислових груп з вираженою спеціалізацією. Мова йде, перш за все, про формування торгово-промислових груп на основі технологічно пов'язаних підприємств. Завдяки цьому максимально концентруються матеріальні і фінансові ресурси на якомусь одному або кількох напрямках, що дають найбільший ефект, і відсікаються другорядні, малоефективні сфери діяльності. Подібний підхід дозволяє виробничим підприємствам зосереджуватись на виробничій діяльності продукту, оптимізувати виробничі цикли та підвищувати операційну ефективність та не замислюватись над дистрибуційними операціями, довіривши цю справу торговим компаніям, які, в свою чергу, забезпечують контроль над каналами збуту та сервіс. Такий підхід досить виправданий у випадках формування торгово-промислових груп на основі підприємств найбільш передових, наукоємних галузей, які визначають пріоритетні напрями науково-технічного прогресу. Він дозволяє, не порушуючи галузевої спеціалізації, розширювати сферу функціонування торгово-промислової групи за рахунок проникнення в суміжні сфери діяльності.

Традиційно, вітчизняна класифікація галузей народного господарства, не виділяє підприємства торгово-промислової сфери у окремий вид діяльності, а

поділяє вітчизняне народне господарство на дві великі сфери – сферу матеріального виробництва і невиробничу сферу. Підприємства торгово-промислової сфери класифікують як підприємства матеріального виробництва та пов'язується з видами економічної діяльності зі створення, відновлення або знаходження матеріальних благ, а також з діяльністю, пов'язаною з продовженням виробництва у сфері обігу (реалізації) шляхом переміщення, зберігання, сортування, пакування продукції чи інших видів діяльності, які продовжують процес створення продукції в ході її реалізації. За загальною класифікацією галузей народного господарства [6] підприємства торгово-промислової сфери не виділені в окрему групу, а розглядаються в структурі інших галузей матеріального виробництва. Загальний класифікатор галузей народного господарства, хоча і узгоджений з міжнародними регламентуючими документами, не може дати відповіді на ряд питань: яким чином класифікувати підприємства торгово-промислової сфери, як визначити особливості їх роботи, як виміряти результативність діяльності. Навіть самі фахівці статистичних органів визнають існуючі невідповідності та пропонують, при визначенні сфери діяльності користуватися Господарським Кодексом України.

Однією із загальних умов, що згідно із статтею 258 ГК визначають особливості регулювання господарських відносин, є економічна форма результату господарської діяльності. Результатом економічної діяльності у галузях матеріального виробництва може бути продукт, призначений для використання як засіб виробництва у сфері виробництва або для використання у сфері особистого (невиробничого) споживання. Ст. 261 ГК України передбачає, що до сфери матеріального виробництва належать галузі, які визначаються видами діяльності, що створюють, відновлюють або знаходять матеріальні блага (продукцію, енергію, природні ресурси), а також продовжують виробництво у сфері обігу (реалізації) шляхом переміщення, зберігання, сортування, пакування продукції чи інших видів діяльності, усі інші види діяльності у своїй сукупності становлять сферу нематеріального виробництва (невиробничу сферу). Ст. 262 ГК України пропонує визначити економічну форму та сферу діяльності за кінцевим продуктом, та залежно від цільового призначення певного продукту виробництва [4].

Отже, Господарський Кодекс України пропонує визначити економічну форму та сферу діяльності підприємства за результатами господарської діяльності (форма реалізації мети способу виробництва і засобів її досягнення) та кінцевим продуктом діяльності. Характер та соціальний зміст кінцевих результатів господарської діяльності зумовлені системою виробничих відносин, насамперед формами власності на засоби виробництва та відповідними економічними інтересами. Вони відображають рух суспільного виробництва, характеризують рівень задоволення суспільних потреб у його продукції та ефективність і раціональне використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів. Цим вимогам найбільше відповідають фізичний обсяг національного доходу, його маса, темпи зростання і співвідношення з використаними ресурсами, а також величина кінцевого суспільного продукту.

Кінцеві результати господарської діяльності відображають рух продукту в усіх фазах суспільного відтво-

рення аж до кінцевого споживання його населенням, до витрат на потреби накопичення, експорту, зміцнення обороноздатності країни тощо. Тому суспільне виробництво на рівні країни загалом доцільно оцінювати не за його проміжними стадіями, а за ефективністю кінцевого використання його результатів. На рівні підприємств, об'єднань, галузей та економічних регіонів кінцеві результати господарської діяльності мають специфічні форми вияву. Зокрема, для підприємств та об'єднань найважливішими показниками, що відображають кінцеві результати господарської діяльності є: обсяг реалізованої продукції, зростання продуктивності праці та якості продукції; зниження її собівартості; збільшення прибутку та рентабельності; підвищення ефективності використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів [3].

Виходячи з вищевикладеного, можна дійти висновку, що поняття визначення сфери діяльності підприємств, що відносяться до торгово-промислової сфери, досить гнучке та залежить від кінцевого продукту виробництва, споживача продукту та засобу його використання. За Господарським Кодексом України, до підприємств торгово-промислової сфери належать здебільше комерційні підприємства, продуктом яких є засоби виробництва, що використовуються іншими підприємствами для виготовлення та реалізації свого продукту кінцевому споживачу. Отже і система виробничих відносин у подібних підприємств, в процесі розподілу, обміну та споживання продукту, побудована саме між підприємствами.

Але, нажаль, це визначення не може дати відповідь, як саме складаються система економічно-виробничих відносин у подібних підприємств, в процесі розподілу, обміну та споживання продукту, які чинники впливають на побудову та розвиток подібних відносин. Вивчення системи виробничих відносин між підприємствами торгово-промислової сфери детально показує цілі і мотиви виробництва, форми управління, принципи розподілу створеного продукту та одержаних доходів. Діалектика виробничих відносин розкриває причини саморуху виробництва і тим самим сутність всього процесу та взаємозв'язок між виробництвом та споживанням [2]. "Структура розподілу, – писав К. Маркс, – повністю визначається структурою виробництва. Розподіл саме є продукт виробництва – не лише за змістом, бо розподілятися можуть тільки результати виробництва, а й за формою, бо певний спосіб участі у виробництві визначає особливу форму розподілу, форму, в якій беруть участь в розподілі". Для визначення особливостей підприємств торгово-промислової сфери, основним продуктом яких є засоби виробництва, розглянемо структуру розподілу їх продуктів – ринок засобів виробництва.

Ринок засобів виробництва в Україні, як у всіх постсоціалістичних державах, є новим. Триває процес його створення – перехід від фондового розподілу матеріальних ресурсів до застосування широкого спектру товарно-грошових відносин. Ринок матеріальних ресурсів, характеризується високим ступенем самозбалансованості і саморегулювання; сприяє високій соціальній активності підприємств з метою забезпечення виробництва. Існує чітке визначення ринку засобів виробництва, як сукупності економічних відносин між самостійними суб'єктами господарської діяльності,

що виникають у сфері обігу, в зв'язку з продажем-купівлею товарів, призначених для виробництва нових продуктів та послуг. В економічно розвинутих країнах, для визначення ринку засобів виробництва, більш прийнятний термін «Business to business», або «Бізнес для Бізнесу», що відомо з середини ХХ століття. Під ринком B2B прийнято розуміти розподіл підприємств за кінцевим продуктом підприємства – товаром, чи послугою, матеріальним, або інтелектуальним результатом людської праці, яка служить матеріалом для виготовлення або вироблення будь чого, а також товар, який задовольняє бажання чи потреби ринку [9].

Однією з основних, незмінних протягом років, тенденцій розвитку світового ринку є зростання конкурентної боротьби. Досвід провідних, економічно розвинутих країн свідчить, що конкурентоспроможність підприємств напряму пов'язана інноваціями. Перевагу в конкурентній боротьбі отримують саме ті учасники ринку, які займають активну позицію у використанні інновацій. Майкл Портер, розглядаючи конкурентоспроможність твердив, що вона не дістається у спадок, не є наслідком наявних ресурсів або робочої сили, а ґрунтується на постійному використанні інновацій [5]. Конкурентоспроможність залежить від здатності підприємств швидко застосовувати інновації, модернізуючи своє функціонування. Утримання конкурентних переваг стає можливим завдяки постійній спрямованості на пошук, здійснення і впровадження інновацій. Таким чином, фундаментом конкурентних переваг є процес безперервного стимулювання оновлення і вдосконалення, рушійною силою якого виступають інновації.

Існує безліч підходів вітчизняних та закордонних вчених до визначення самого специфічного поняття «інновація», як правило, науковці розкривають суть поняття «інновація» залежно від об'єкту та предмету свого дослідження – процесу або змін, систему чи результати.

Б. Санто, Б. Твіс, Я. Кук і П. Майерс, В. Томпсон визначають інновації як суспільний техніко-економічний процес, який через практичне використання ідей і винаходів приводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій і орієнтується на економічну вигоду (прибуток). Цей підхід визначає інноваційну діяльність як повний процес – від ідеї до готового, реалізованого на ринку продукту [7].

Л. Водачек, Ф. Валента, [3] визначають інновації через вивчення теорії змін, а саме – як зміни, з метою впровадження та використання нових видів споживчих товарів, виробничих і транспортних засобів, ринків і форм організації в промисловості.

Й. Шумпетер [9] та Н. Лапін визначають інновації, як цілісну систему, з внутрішньою суперечливістю та динамізмом щодо конструювання нових способів виробництва і нових продуктів.

Ф. Ніксон [5] визначає інновації як сукупність технічних, виробничих і комерційних заходів, які приводять до виникнення нових і покращених промислових процесів, устаткування.

С.В. Онишко [7] визначає інновації, як економічну необхідність, що усвідомлена через задоволення потреби ринку, пошук і отримання виробником прибутку.

С. Д. Ілленкова, С. Ю. Ягудін, Л. М. Гохберг, Д.В. Соколов, Х. Барнет [5] визначає інновації через визначення результату інноваційної діяльності, що реалізу-

вався у вигляді нового, або удосконаленого, продукту, впровадженого на ринку, нового або удосконаленого технологічного процесу. Концепція чи ідеї, які повинні отримати поширення, щоб формування ринку було успішним.

Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає поняття «інновація» як -новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [8].

Розглядаючи дефініцію «інновація» через особливості підприємств торгово-промислової сфери ми доходимо висновку, що інновація – це, перш за все, унікальне нововведення у виробничі процеси чи продукти, яке суттєво впливає на додану вартість та кінцевий прибуток. Але на сьогодні не має чітко сформованого бачення, наскільки унікальними повинні бути створені технології, товари чи послуги, щоб вони відповідали характеристикам інновації. Відповідно до концепції Й. Шумпетера [9] будь-яка зміна, що приносить дохід, є інновацією. Отже, в діяльності підприємств торгово-промислової сфери економіки «інновація» – це система змін, що поєднує процес створення та реалізації будь-якої нової ідеї, втілення підходу та погляду, яке впливає на отримання та комерціалізацію кінцевого результату та приводить до матеріалізованих змін і є джерелом соціально-економічного та науково-технічного поступу.

Господарський Кодекс України не визначає поняття «інноваційного розвитку», але трактує дефініцію «інноваційної діяльності» Ст. 325. Інноваційною діяльністю у сфері господарювання є діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя [4].

Визначення поняття «інноваційний розвиток», для підприємств торгово-промислової сфери економіки, спираючись на точку зору провідних науковців, характеризує якісні зміни об'єктів; виникнення нових форм буття; процес і наслідки планоїрної діяльності організацій у динамічному економічному середовищі; нагромадження нових знань; трансформацію внутрішніх, зовнішніх зв'язків; засіб продуктивного розподілу та рекомбінації ресурсів. Розвиток – це необоротні, закономірні, спрямовані зміни матеріальних і нематеріальних об'єктів. Р. Акофф розглядає розвиток як збільшення здібностей і компетенцій, перехід до більш досконалого стану об'єкта [1].

Отже, інноваційний розвиток підприємств торгово-промислової сфери – це планоїрна діяльність підприємства спрямована на розвиток та оптимізацію системи виробничих процесів та технологій для досягнення максимальної операційної ефективності, розробки та виводу на ринок нових продуктів та послуг, для досягнення максимальної конкурентоспроможності, отримання, накопичення та втілення у виробничий процес нових знань, навичок та підходів.

Вивчивши регламентуючі документи ми дійшли висновку, що існуюча вітчизняна система класифікації

Висновки

галузей народного господарства не дає відповіді на питання, які саме підприємства належать до торгово-промислової сфери економіки, сфери, що охоплює у собі пріоритетні галузі промисловості, різноманітні види діяльності, органічно пов'язані між собою. Проаналізувавши законодавчу базу та керуючись положеннями Господарського кодексу, ми дійшли до базового визначення підприємства торгово-промислової сфери, як підприємств, продуктом яких є засоби виробництва, що використовуються іншими підприємствами для виготовлення та реалізації свого продукту кінцевому споживачу, система економічно-виробничих відносин у подібних підприємств, в процесі розподілу, обміну та споживання продукту, побудована саме між підприємствами. Вивчивши академічну думку, стосовно системи економічно-виробничих відносин у подібних підприємств, в процесі розподілу, обміну та споживання продукту, тобто закони функціонування ринку, ми виділили особливості, притаманні підприємствам цієї сфери, та дали більш детальне визначення підприємствам торгово-промислової сфери, як підприємствам, що працюють в умовах високої конкурентної боротьби, довгих ланцюгів продаж, значною мірою залежать від попиту не тільки на своєму базовому ринку, а й на ринках своїх клієнтів. Детально розглянули вимоги, що висуваються до продуктів підприємств торгово-промислової сфери.

В діяльності підприємств торгово-промислової сфери економіки України «інновація» – це система змін, що поєднує процес створення та реалізації будь-якої нової ідеї, втілення підходу та погляду, яке впливає на отримання та комерціалізацію кінцевого результату та приводить до матеріалізованих змін і є джерелом соціально-економічного та науково-технічного поступу.

Література

1. Аккоф Р. Аккоф о менеджменте / пер. с англ. под ред. Л.А. Волковой. Санкт-Петербург: Питер, 2002. С. 202–203.
2. Борисов Є.Ф. Економічна теорія : підручник. Москва, МАУП, 2003.
3. Водачек Л., Водачкова О. Стратегия управления инновациями на предприятии. Москва: Экономика, 1989. 167 с.
4. Господарський Кодекс України: Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 11.06.2020).
5. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ: Видавничий центр «Академія», 2000. 864 с.
6. Загальний класифікатор галузей народного господарства. URL: <http://www.uazakon.com/big/text771/pg1.htm> (дата звернення: 14.06.2020).
7. Інноваційний менеджмент: учебник для ВУЗов / С. Д. Ильенкова, Л. М. Гохберг, С. Ю. Ягудин и др. Москва: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. 327 с.
8. Про інноваційну діяльність : Закон України від 4.07.2002 р. № 40-IV (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (дата звернення: 21.08.2020).
9. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капи-

тала, кредита, процента и цикла конъюнктуры). Москва: Издательство «Прогресс», 1982. 454 с.

References.

1. Akkof, P. (2002). Akkof o menedzhmente / per. s anhl. pod.red. L.A. Volkovoi. Sankt-Peterburh: Pyter. pp. 202–203 [in Russian].
2. Borysov, Ye.F. (2003) Ekonomichna teoriia : pidruchnyk. Moskva, MAUP. [in Ukrainian].
3. Vodachek, L., Vodachkova, O. (1989). Stratehiya upravleniya ynnovatsiyamy na predpriaty. Moskva : Ekonomyka. 167 p [in Russian].
4. Hospodarskyi Kodeks Ukrainy : Kodeks vid 16.01.2003 № 436-IV (zi zminamy ta dopovnenniamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (data zvernennia: 11.06.2020) [in Ukrainian].
5. Ekonomichna entsyklopediia (2000): U trokh tomakh. T. 1. / Redkol.: S. V. Mochernyi (vidp. red.) ta in. Kyiv : Vydavnychiy tsentr "Akademiia". 864 p [in Ukrainian].
6. Zahalnyi klasyfikator haluzei narodnoho hospodarstva. URL: <http://www.uazakon.com/big/text771/pg1.htm> (data zvernennia: 14.06.2020) [in Ukrainian].
7. Innovatsionnyj menedzhment (1997) : uchebnyk dlja VUZov / [S. D. Il'enkova, L. M. Gohberg, S. Ju. Jagudin i dr.]. Moskva : Banki i birzhi, JuNITI. 327 p [in Russian].
8. Pro innovatsiinu diialnist : Zakon Ukrainy vid 4.07.2002 r. № 40-IV (zi zminamy ta dopovnenniamy). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/40-15> (data zvernennia: 21.08.2020). [in Ukrainian].
9. Shumpeter, J. (1982). Teoriya jekonomicheskogo razvitiya (Issledovanie predprinimatel'skoj pribyli, kapitala, kredita, procenta i cikla kon#junkturny). Moskva : Izdatel'stvo «Progress». 454 p [in Russian].